

ADABIYOT DARSLARINI EVRISTIK YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISH

Maxmuda Yuldasheva

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek
tili va adabiyoti universiteti tayanch doktorantimdjabborova86@mail.ru

+998 90 1379986

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10016029>

Annotatsiya: Ushbu tezisda adabiyot darslarida o'quvchilarni ijodkorlikka, tafakkur qilishga va mustaqil fikrlashga o'rgatish jarayonlari, o'qitishning evristik usullari, badiiy asarni evristik tahlil etish yo'llari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: ijodkorlik, ijodiy faoliyat, evristik usul, interfaol metod, evristik ta'lim, ijodiy topshiriq.

Dunyo ta'lim tizimida ta'lim oluvchilarning o'quv jarayonida ijodiy faolligini oshirish, ular bilimni mustaqil-izlanishli usullar orqali rivojlantirish, ulardagi kompetensiyalarni ko'rgazmali-obrazli kabi yordamchi vositalar orqali tarkib toptirishga doir qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Bu tadqiqotlarda adabiy ta'limda o'quvchilar dunyoqarashi, ijodkorligining rivojlanishiga yo'naltirilgan ta'lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etishga alohida e'tibor berilib, maktab yoshidagi o'quvchilarning yosh va psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ularda o'quv faolligini tarkib toptirish muammolariga to'xtalib o'tilgan.

Respublikamizdagi ko'plab metodist olimlar tomonidan o'quv jarayonini ilmiy, samarador hamda natijali o'yinlar bilan boyitish, evristik savollar, topshiriqlar va o'yinlar asosida tashkil etish uchun yetarli shart-sharoitlar yaratishga katta e'tibor qaratilmoqda.

Interfaol usullar ta'lim jarayonida qatnashayotgan har bir o'quvchining faolligiga, erkin va mustaqil fikr yuritishiga asoslanadi. Bu usullardan foydalanganda bilim olish o'quvchi uchun qiziqarli mashg'ulotga aylanadi. Dars jarayonida interfaol usullar qo'llanilganda o'quvchilar o'qituvchilar yordami va hamkorligida mustaqil ishlash ko'nikma va malakalariga ega bo'ladilar. O'quvchilar yangi bilimlarni ilmiy izlanish, tadqiqotchilik, tajribalar o'tkazish asosida o'zlashtiradilar.

O'quv jarayonini tashkil etishdagi asosiy vazifa pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish ekanligi isbot talab qilmaydigan haqiqatdir. Ammo shu kunga qadar pedagogik texnologiyalarning aksariyati nazariy muammolarga bag'ishlangan bo'lib, uning amaliyotga ta'siri kamroq sezilmoqda. Buning uchun zamonaviy texnologiyalarni amaliyotga joriy etishning yangidan yangi usullarini ishlab chiqish hamda uni amaliyotga tatbiq etish choralari ko'rish zarur.

Evristik yondashuv bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlarini olib borgan, evristik o'qitish usulining ashaddiy tarafdori, Londondagi Imperial kolleji professori Genri Edvard Armstrong quyidagi mulohazalarni ilgari suradi: "Ilm-fanni o'rganishning ruhi izlanishdadir. O'quvchilar fakt va tamoyillarni o'zlari izlashlari, topishlari va o'rganishlari kerak". Bu shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar birinchi navbatda izlanish orqali o'rganadilar. O'qituvchilarning vazifasi esa – xatolarni o'z vaqtida to'g'rilash hamda o'quvchini haqiqatni topishiga, kashf etishiga to'g'ri yo'nalishni berishdan iborat. Ta'lim oluvchilar tajribalar ustida ishlash jarayonida yangi bilimlarni o'rganadilar. Ta'kidlash joizki, o'quvchilar bu usulda tadqiqotchi sifatida ishlaydilar. Natijada ularda tadqiqotchilik ko'nikmasi shakllanadi. Avvaliga ular tajriba natijalaridan bexabar bo'ladilar. Kerakli ma'lumot va tamoyillarni olish uchun uhhbu mavzu bo'yicha bir

nechta tajribalarni o'tkazishi, tadqiq etishi kerak bo'ladi. Evristik xarakterdagi o'quv faoliyatining amalga oshishi natijasida o'quvchilarning yangi faoliyat mahsulini yaratishlari kuzatiladi. O'quvchilar tomonidan yaratilgan ta'limiy mahsulotlarning rang-barangligi tabiiy hodisa hisoblanadi. Chunki har bir o'quvchi o'ziga xos bo'lgani kabi ular tomonidan yaratilgan evristik faoliyat natijalari ham o'ziga xos turlicha namoyon bo'ladi. O'qituvchi tomonidan o'quvchilarning evristik faoliyatlari natijalarini qiyosiy o'rganish ularning o'ziga xosligini aniqlash imkonini beradi. Chunki evristik faoliyat natijasida o'quvchilarda o'zini-o'zi rivojlantirish hamda umummadaniy kompetensiyalarning jadal shakllanishi kuzatiladi. Jamoaviy faoliyat natijalarining tahlili esa har bir o'quvchida shakllangan bilish faoliyatining o'ziga xos jihatlari va o'quvchilar jamoasi umumiy ko'rsatkichlarini aniqlash imkonini beradi.

Xulosa o'rnida aytadigan bo'lsak, evristik yondashuv asosida bilim berish – butun o'qitish va bilimlarni o'zlashtirish jarayonining o'z oldiga ta'lim shakllarini samaradorligini oshirish vazifasini qo'yuvchi texnik hamda shaxs resurslari va ularning aloqasini hisobga olib yaratish, qo'llash va belgilashning tizimli metodidir. Har qanday interfaol metod va usullar to'g'ri hamda maqsadli qo'llanilganda o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatadi.

References:

1. Д. Б.Эльконин. Психология игры. – Педагогика, 1978.
2. https://spravochnick.ru/pedagogika/teoriya_obucheniya/evristicheskiy_metod_obucheniya/
3. Qozoqboy Yo'ldosh, Muhayyo Yo'ldosh. Badiiy tahlil asoslari. – Toshkent, 2016.
4. Столбунова С.В. Развитие критического мышления. Апробация технологии. Журнал «Русский язык». – Ярославль. №28, 2003.

INNOVATIVE
ACADEMY